

O'ZBEKISTONDA ISLOM ARXITEKTURASI RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Doliyeva Sitora G'ulomjon qizi

TAQU "Ilmoy-tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash" bo'limi Muharriri

Sitora.farishta@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda islom arxitekturasi rivojlanishi, Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Termiz va Qo'qon O'zbekistonning mashhur me'moriy markazlari, O'zbekiston me'morchiligi o'ziga xosligi, rang-barang mozaikalar, diniy ramzlar, mavhum geometrik naqshlar, saroylar, maqbaralar, masjidlar, minoralar va boshqalar to'g'risida fikr mulohazalar yuritiladi. O'zbekistondagi Islom me'morchiligi mamlakat madaniy merosining muhim qismidir va butun dunyodan tadqiqotchilar va sayyohlarning e'tiborini tortadi. O'zbekistonning me'moriy tarixi mamlakatning doimiy madaniy ahamiyati va uning Sharq va G'arb o'rtasidagi ko'prik sifatidagi roolidan dalolat beradi. Temuriylar yodgorliklarining ulug'vorligidan tortib, qadimiy shaharlarning zamonaviy tiklanishiga qadar O'zbekiston o'zining me'moriy mo'jizalari bilan dunyoni zabt etishda davom etmoqda. O'zbekiston me'moriy merosi o'zining boy o'tmishining jonli tasdig'i sifatida o'z xalqi uchun Ilhom va g'urur manbai, uning tarixi va madaniyatini o'rganayotgan barcha insonlar uchun xazina bo'lib xizmat qiladi. Qadimiy sivilizatsiyalar va boy madaniy meros mamlakati bo'lgan O'zbekiston ming yillar davomida me'moriy innovatsiyalar beshigi bo'lib kelgan. Ipak yo'li chorrahasida joylashgan ushbu Markaziy Osiyo xalqi imperiyalarning yuksalishi va qulashiga, turli madaniyatlarning uyg'unlashuviga guvoh bo'ldi. Uning me'moriy tarixi fors va Islomdan tortib Temuriylar va Sovetgacha bo'lgan ta'sirlarning gobelenidir[1].

Annotation: This article tells about the development of Islamic architecture in Uzbekistan, the famous architectural centers of Samarkand, Bukhara, Khiva, Shahrisabz, Termez and Kokand Uzbekistan, the originality of Uzbek architecture, colorful mosaics, religious symbols, abstract geometric patterns, palaces, mausoleums, mosques, minarets, etc. Islamic architecture in Uzbekistan is an important part of the country's cultural heritage and attracts the attention of researchers and tourists from all over the world. The architectural history of Uzbekistan testifies to the constant cultural significance of the country and its role as a bridge between the East and the West. From the glory of the Timurid monuments to the modern restoration of ancient cities, Uzbekistan continues to conquer the world with its architectural wonders. As a vivid confirmation of its rich past, the architectural heritage of Uzbekistan serves as a source of inspiration and pride for its people, a treasure for all people studying its history and culture. Uzbekistan, a country of ancient civilizations and rich cultural heritage, has been the cradle of architectural innovation for thousands of years. This Central Asian people, located at the crossroads of the Silk Road, witnessed the rise and fall of empires, the harmonization of different cultures. Its architectural history is a tapestry of influences from Persia and Islam to the Temurians and the Soviet.

Kalit so'zlar: me'morchilik, mozaikalar, diniy ramzlar, geometrik naqshlar, saroylar, maqbaralar, masjidlar, minoralar, islomiy arxitektura, rivojlanish bosqichlari.

Keywords: *architecture, mosaics, religious symbols, geometric patterns, palaces, mausoleums, mosques, towers, Islamic architecture, stages of development.*

KIRISH

Islom me'morchiligi asrlar davomida rivojlanib, Islom dunyosining madaniy, texnologik va badiiy rivojlanishlarini aks ettiruvchi boy tarixga ega. Islom me'morchiligining rivojlanishini bir necha bosqichlarga bo'lish mumkin:

1. Dastlabki Islom me'morchiligi (7-8 asrlar): bu davr tug'ilishi bilan boshlandi Islom 7-asrda va eng qadimgi Islom me'moriy inshootlari qurilgan. E'tiborli misollarga Madinadagi Payg'ambar masjidi va Quddusdagi tosh gumbazi kiradi. Dastlabki Islom me'morchiligiga Vizantiya, fors va Arab me'morchiligi an'analari katta ta'sir ko'rsatgan.

2. Umaviylar arxitekturasi (7-8 asrlar): Damashqdan hukmronlik qilgan Umaviylar xalifaligi Islom me'morchiligining rivojlanishiga hissa qo'shdi. Damashqdagi Umaviylar masjidi o'zining monumental ko'lami, katta gumbazlardan foydalanish va dekorativ mozaikalar bilan ajralib turadigan mashhur namunadir.

3. Abbosiylar arxitekturasi (8-13 asrlar): Bag'dodda joylashgan Abbosiylar xalifaligi me'moriy innovatsiyalar davrini belgiladi. Asosiy xususiyatlarga gipostil masjidining rivojlanishi va bezashda geometrik va gulli naqshlardan keng foydalanish kiradi. Samarraning Buyuk masjidi va Alhambra saroyi muhim misollardir.

4. Islom Ispaniya (8-15 asrlar): Al-Andalusdagi Islom me'morchiligi (Islomiy Ispaniya) Islomiy, nasroniy va yahudiy me'moriy elementlarining birlashishini namoyish etdi. E'tiborli misollarga quyidagilar kiradi Kordobaning Buyuk masjidi, uning uchun tanilgan taqa kamar va murakkab gips ish va Alhambra saroyi uning ajoyib hovlilari va bog'lari bilan.

5. Saljuqiylar va fors me'morchiligi (11-13 asrlar): Saljuqiylar va Ilxoniylar singari Saljuqiylar Turklari va fors sulolalari Islom me'morchiligiga katta hissa qo'shdilar. Ular ivanlar (tonozli xonalar) va nafis plitkalar kabi o'ziga xos me'moriy shakllarni ishlab chiqdilar. Eron va Anadoludagi Saljuqiy masjid va madrasalari bunga yaqqol misoldir.

6. Mamluk va Usmonli me'morchiligi (13-20 asrlar): Mamluk va Usmonli imperiyalari Quddusdagi tosh gumbazi, Istanbuldagi moviy masjid va Topkapi saroyi kabi tuzilmalar bilan Islom me'morchiligida o'z izlarini qoldirdilar. Ushbu davrlarda murakkab plitka mozaikalari, katta gumbazlar va keng hovlilar namoyish etilgan.

7. Zamonaviy va zamonaviy Islom me'morchiligi (20-asr-hozirgi): 20-21 asrlarda Islom me'morchiligi an'anaviy dizayn elementlarini saqlab qolgan holda zamonaviy materiallar va

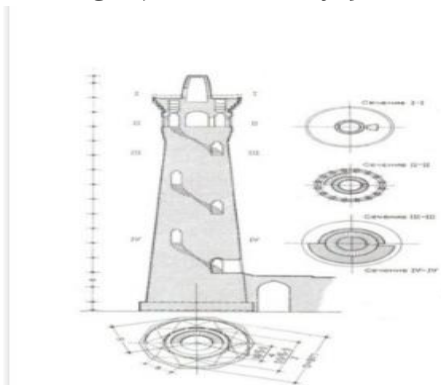
texnologiyalarga moslashdi. Zamonaviy me'morlar ko'pincha modernizmni Islomiy me'morchilik uslublari bilan aralashtirib, natijada an'ana va yangilikni aks ettiradigan tuzilmalar paydo bo'ldi.

8. Qayta tiklash va tiklash(davom etmoqda): ko'pgina Islomiy mamlakatlar tarixiy Islomiy me'moriy obidalarni saqlash va tiklash bilan shug'ullanmoqdalar, bu xazinalar kelajak avlodlar tomonidan qadrlanishini ta'minlaydilar. Qayta tiklash ishlari ko'pincha an'anaviy qurilish texnikasi va materiallaridan foydalanishni o'z ichiga oladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR:

Insoniyat manaviyati-madaniyati, ongi, istedodining yuksak ifodasini, qurgan tarixiy obidalari, masjid-madrasalar, ziyoratgohlar arxitekturasi evolutsiyasida takrorlanmas san'at darajasida namoyon etganligini ko'rish mumkin. Diniy ziyorat ko'plab xalqlar hayotidagi murakkab va xilma-xil ma'naviy va ijtimoiy-madaniy hodisadir[3]. Ziyorat diniy faoliyat turi sifatida qadimgi davrlarda vujudga kelgan va dinning rivojlangan shakllarining paydo bo'lishi va jamiyatda ijtimoiy-madaniy munosabatlarning yuqori bosqichi bilan bog'lik. Ziyorat-(arabcha-biror yerga yoki shaxs huzuriga borish) - ziyoratgoh - muqaddas joylarga, mozar va qabristonlarga borib, muayyan rasm-rusmlarni bajarib kelish. Muhammad(s.a.v.) Bir Hadisi Shariflarda aytganlar: "Qabristonlarni ziyorat qilib turinglar, zero, u ohiiratni eslatadi". Ohiratni eslash esa kishini yovuzlikdan uzoqlashtirib, ezgulikka yaqin qiladi. Ota-ona, ustoz, qarindosh-urug', bemorlarni va buyuk tarixiy shaxslarni ziyorat qilish ham maqbul amallardan sanaladi.

O'zbekiston me'morchiligi o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Ko'pchilik O'zbekistonning arxitekturasi o'zgarib borayotgan iqtisodiy sharoitlarga, texnologik taraqqiyotga, demografik o'zgarishlarga va mamlakat boshidan kechirgan madaniy o'zgarishlarga qaramasdan ajoyib, deb hisoblaydi.

O'zbekiston Respublikasida me'morchilik qadim zamonlardan miloddan avvalgi III minginchi, boshqa ma'lumotlarda esa X minginchi yillardan boshlangan. Juda ko'p arxeolog qazilmalar bu hududda otashparastlar va budda dinlariga mansub bo'lgan ibodatxonalar qurilganligidan dalolat beradi. O'sha davrlarda qal'alar qurilishi ham keng rivojlangan. Qal'alar balandlik joylarida qurilgan bo'lib, tashqi dushmanlardan muhofaza vazifasini o'tagan. Hozirgi kunga kelib ham 400 ga yaqin qal'alarning qoldiqlari O'zbekiston hududida mavjuddir.

Qadimgi me'morchilik san'atining yuksak namunalaridan bo'lgan uch minorali Xorazm xoqonlarining saroyi, ko'pincha katta zallari va xonalari bilan ajralib turadi. Afrosiyob, Varaxsha, Panjikentdagi arxeologik qazish ishlari turar-joy binolarining aralash tartibda qurilganligini ko'rsatdi. Uylar 2-3 qavatli, ularni bezashda boy devoriy tasvir, tasviriy hamda naqshimkor usuldagi yog'och o'ymakorligi qo'llanilgan, yashashga mo'ljallangan qismi va qabulxona, mehmonxona bir-biridan farq qilgan[4].

Ilk tsivilizatsiyalar va Ipak yo'li (miloddan avvalgi 2-asr-milodiy 7-asr):

O'zbekiston arxitektura tarixi uning ildizlarini qadimgi Ipak yo'li tarmog'ining bir qismi bo'lgan davrga borib taqaladi. Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlari gavjum savdo markazlari bo'lib, ular fors va turkiy uslublar ta'sirida karvonsaroylar, masjidlar va istehkomlar qurilishini ko'ra boshladilar.

Islom Oltin asri (8-12 asrlar):

7-asrda Islom dini kelishi bilan O'zbekistonning me'moriy landshafti sezilarli o'zgarishlarga uchradi. Masjidlar, madrasalar (Islom maktablari) va maqbaralar murakkab geometrik naqshlarda qurilgan va nafis xattotlik bilan bezatilgan. Buyuk Samarra masjidi va Buxorodagi Kalyan minorasi bu davrning diqqatga sazovor namunalari.

Temuriylar Uyg'onish davri (14-15 asrlar):

Afsonaviy Temur (Tamerlan) boshchiligidagi Temuriylar imperiyasi O'zbekistonda me'morchilikning oltin davrini belgiladi. Temur homiyligida Samarqand kabi shaharlar gullab-yashnadi, Registon maydoni, Shoh-I-Zinda nekropoli, Go'ri Amir maqbarasi kabi ulkan inshootlar qurildi. Ushbu yodgorliklar hayratlanarli til ishlari va geometrik dizaynlari bilan nishonlanadi.

Shayboniylar va Shayboniylar davrlari (16-18 asrlar):

Temuriylar imperiyasining tanazzuliga qaramay, O'zbekiston Shayboniylar va Shayboniylar sulolalari davrida me'moriy o'zgarishlarga guvoh bo'lishda davom etdi. Buxorodagi Kalon masjidi va Mir-I Arab madrasasi bu davr me'morchiligining mustahkam go'zalligini namoyish etadi.

Rossiya imperatorlik va Sovet davrlari (19-20 asrlar):

19-asrda O'zbekiston Rossiya imperatorlik hukmronligi ostiga o'tdi va keyinchalik Sovet Ittifoqi tarkibiga kirdi. Ushbu davrda utilitar me'morchilik tomon siljish yuz berdi, sanoatlashtirish va shaharsozlikka e'tibor qaratildi. O'zbekiston poytaxti Toshkent 1966 yilda sodir bo'lgan halokatli zilziladan so'ng qayta qurilib, beton bloklar va funksional dizayn bilan ajralib turadigan Sovet uslubidagi me'morchilikni vujudga keltirdi[5].

Mustaqillik va asrab-avaylash (1991 yildan hozirgi kungacha):

O'zbekiston 1991-yilda mustaqillikka erishganidan buyon o'zining me'moriy merosini asrab-avaylash va nishonlash safarini boshladi. Tarixiy binolarni qayta tiklash bo'yicha keng ko'lamlı sa'y-harakatlar amalga oshirildi, Samarqand, Buxoro va Xiva kabi qadimiy shaharlar YUNESKOning Butunjahon merosi ro'yxatiga kiritildi. Yangi arxitektura loyihalari zamonaviy dizaynni an'anaviy o'zbek elementlari bilan uyg'unlashtiradi.

O'zbekiston hududi me'morchiligida V - VI asrlardan aylana yoki kvadrat asosga o'rnatilgan gumbazlar konstruksiyalari takomillashtirilgan, maqbara, masjidlar gumbazli qilib bunyod etila boshlangan. Tasviriy san'at yanada rivojlangan. VII - VIII asrlarda yurtimizga arablar kelgach, bu yerdagi ba'zi arxitektura yodgorliklari, tasviriy san'at asarlarini yo'q qilib tashlangan, shaharlarga shikast yetkazilgan. Shu tufayli milliy san'atimizda sal kam bir asrgacha tushkunlik hukm surgan. Arablar istilo qilgan yerlarida dastlab masjidlar qurishga, qadimiy ibodatxonalarni masjidlarga aylantirishga e'tibor berganlar.

O'zbekistonda Islom me'morchiligi mintaqada Islom joriy etilganidan beri boshlangan boy tarixga ega. Quyida O'zbekistonda Islom arxitekturasi rivojlantirishning asosiy bosqichlari keltirilgan:

11. Dastlabki Islom davri - bu davrda Islom birinchi marta hozirgi O'zbekiston hududiga kirdi. Bu erda kuygan g'isht va yog'ochdan qurilgan birinchi masjidlar va madrasalar paydo bo'ldi. Ushbu davrning eng mashhur inshootlaridan biri 8-asrda Buxoroda qurilgan Boljanak (yoki Bolgar) masjididir.

12. Oltin asr - bu davrda O'zbekistonda Islom me'morchiligi o'zining eng yuqori cho'qqisiga chiqdi. Samarqand, Buxoro va Xiva kabi buyuk shaharlar Islom madaniyati va ta'lim markazlariga aylandi. Bu yerda ajoyib masjidlar, maqbaralar va madrasalar qurilgan. Samarqanddagi Bibi-xonimim masjidi va Ulug'bek madrasasi bu davrning ajoyib namunasi.

13. Mo'g'ullar istilosi - mo'g'ullar istilosi ko'plab Islomiy inshootlarning yo'q qilinishiga olib keldi, ammo ba'zilari keyinchalik tiklandi. Masalan, Samarqanddagi Ulug'bek madrasasini rekonstruksiya qilish XV asrda sodir bo'lgan.

14. Temuriylar davri - Temur va uning avlodlari hukmronligi ostida O'zbekistonda san'at va me'morchilik rivojlandi. Islom me'morchiligining ko'plab yodgorliklari, shu jumladan Samarqanddagi ulkan Registon majmuasi qurildi.

15. Shayboniy davri - bu davrda ko'plab masjidlar va madrasalar qurilgan, odatda bu davrga xos uslubda. Bunga Toshkentdagi Boljanak masjidi misol bo'la oladi.

16. Rus-sovet davri - bu davrda Islom me'morchiligiga ta'sir ko'rsatgan sovet islohotlari amalga oshirildi. Ba'zi masjidlar va madrasalar yopilgan va binolar boshqa maqsadlarda ishlatilgan.

17. Zamonaviyligi - 1991 yilda O'zbekiston mustaqillikka erishganidan beri mamlakatda Islom me'moriy yodgorliklarini tiklash va tiklash jarayoni boshlandi. Ko'plab masjidlar, maqbaralar va madrasalar tiklandi va imonlilar va sayyohlar uchun ochiq.

NATIJALAR:

Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Termiz va Qo'qon O'zbekistonning mashhur me'moriy markazlaridir. Turli xil qadimiy me'morchilik durdonalari, jumladan, saroylar, maqbaralar, masjidlar va minoralar ham saqlanib qolgan. Rang-barang mozaikalar, diniy ramzlar va mavhum geometrik naqshlar ham O'zbekiston me'morchiligiga xosdir[7].

O'rta Osiyoda olib borilgan arxeologik tadqiqotlar Asheul davriga parallel bo'lgan me'moriy yo'nalishlarni aniqladi. Darhaqiqat, mamlakatimizning Surxondaryo, Toshkent, Samarqand, Farg'ona va Navoiy viloyatlaridan ham tosh davri, ham bronza davri yodgorliklari qoldiqlari topilgan. O'rta asrlarda o'zbek me'morchiligi Buyuk Ipak yo'lining 11000 kilometr (7000 milya)dagi markaziy bo'g'ini bo'lganligi sababli ravnaq topdi. 14—16-asrlar Temuriylar davri me'morligi, shuningdek, XVI asrdagi Shayboniylar davri me'morchiligi islom me'morchiligi rivojiga katta hissa qo'shdi. XXI asrda islom me'morchiligi an'anaviy dizayn va zamonaviy innovatsiyalar mutanosibligi bilan ajralib turadi.

O‘zbekiston hududidagi odamlarning yashashining dastlabki izlari paleolit davriga to‘g‘ri keladi. Qadimgi aholi punktlari eng qadimgi me‘morchilikni Sapallitepe (miloddan avvalgi 14—17-asrlar) va Jarqutan (miloddan avvalgi 9—14-asrlar)da uchratish mumkinligini isbotlaydi. Surxondaryo viloyatidan buddaviylik yodgorliklari, ya‘ni Fayoz-tepa va Qora-tepa ham topilgan (eramizning 1—3-asrlari). Bu maskanlarning har biri Markaziy Osiyo sivilizatsiyasi taraqqiyotining turli bosqichlarini aks ettiradi[8].

Qadimiy Xorazm shahri islom me‘morchiligida muhim omil hisoblanadi. Xorazmga Iskandar Zulqarnaynning O‘rta Osiyoga bostirib kirishidan 982 yil avval, 34 asrdan ko‘proq vaqt muqaddam tashkil etilgan. Qadimgi Xorazm manzilgohlari Janbaskala (miloddan avvalgi 4-asr), Qo‘y Krilganqal‘a (miloddan avvalgi 2-asr - miloddan avvalgi 4-asr), To‘proqqal‘a (miloddan avvalgi 1-asr - 6-asr) va Ayazqal‘a (miloddan avvalgi 2-asr, er. Qoraqalpog‘iston Respublikasi hududi).

O‘rta asr me‘morchiligining O‘zbekistonga ta‘sirida Buxoro, Samarqand va Xiva muhim rol o‘ynagan. Masalan, hukmdorlar saroylari, zodagonlar qarorgohlari, bozor maydonlari, madrasa va maqbaralar betakror me‘morchilik namunalari sifatida e‘tirof etilgan.

Termizdagi IX-X asrlarga oid Qirq-Qiz (“Qirq qiz”) saroyi asl qishloq mulkining ajoyib namunasidir. Buxorodagi Somoniylar maqbarasi hali ham ilk o‘rta asrlarning go‘zal me‘moriy inshooti bo‘lib qolmoqda.

II—12-asrlarda Samarqand mintaqadagi yirik shaharlardan biriga aylandi. Registon maydoni Lord Kerzon tomonidan "dunyodagi eng olijanob jamoat maydoni" deb atalgan va qadimiy shaharning asosiy san‘at asari va yuragi bo‘lib qolmoqda.

Registon o'ziga xos islom me'morchiligiga ega uchta madrasa (islom maktablari) bilan qurilgan: Ulug'bek madrasasi (1417-1420), Tillaqori madrasasi (1646-1660) va Sherdor madrasasi (1619-1636).

Ulug'bek madrasasi Temur Temuriylar saltanati davrida qurilgan, Temurlan. Madrasaning qirrali ark (pishtak) yoki bosh maydondan kirish eshigi bor. Baland minoralar har bir burchakni ajratib turadi. Kirish archasi tepasida geometrik stilize qilingan bezak bilan bezatilgan mozaik panel joylashgan. Bino masjid va talabalar uchun mo'ljallangan auditoriyalardan iborat. Boltalar bo'ylab devorlarda ajoyib san'at galereyalari mavjud.

Sherdor va Tillaqori madrasalari XVII asrda qurilgan. Har bir madrasaning jabhasida yo'lbarslar tasvirlangan mozaikalar uchraydi[9].

Sherdor madrasasida sher, yo'lbars, bug'u va inson qiyofasi o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bular nafaqat rasmlar, balki islom g'oyalariga ko'ra kuchning maxsus ramzlari hamdir. Katta portal, bezatilgan ustunlar va boshqa durdonalarning kombinatsiyasining go'zalligini fotosuratlarda tasvirlab bo'lmaydi va ularga faqat ishora qilish mumkin.

Tilla Qori madrasasi ("oltin bilan qoplangan" degan ma'noni anglatadi) Registon maydonidagi so'nggi, eng katta va eng muhtasham bino sifatida tanilgan. Tilla-qori madrasasi 120 metrli fasadga ega bo'lib, maydonning tushkun simmetrik o'qini olib tashlaydi. Burchaklardagi minoralar tarkibi madrasa me'morchiligiga kuch bag'ishlaydi. Tashqi sahnalar geometrik naqshli polixromatik plitalar bilan boyitilgan. Markazdagi baland pishtak har bir fasadni yanada ko'rkam qiladi[10].

Temur davridagi me'morchilik XIII asrni yaxshi ifodalaydi. Xususan, mustahkam qasrlar kuchli hukumat, hokimiyat va islom sivilizatsiyasining g'alabasi ramzi bo'lsa, bozorlar va turar-joylar savdoning o'rni va murakkab shahar hayotining mohiyatini anglatardi.

O'zbek me'morchiligining eng yirik yodgorliklaridan biri Bibixonim masjididir. Uning balandligi 115 fut portallari, 165 futlik minoralari, 400 gumbazlari va katta hovlisi bor. Darvozalar yetti xil metallardan, binoning o'zi esa marmar va terakotadan yasalgan bo'lib, mozaikalar, ko'k va oltin freskalar bilan bezatilgan.

Temuriylar sulolasi davri (14—16-asrlar) va Shayboniylar davri (16-asr) o'zining rang-barang me'moriy yechimlari, masalan, firuza gumbazlari bilan mashhur bo'lib, ularga Gur-Amir gumbazi (Temur maqbarasi) misol bo'la oladi[11.12].

XULOSA

Islom me'morchiligining o'ziga xos xususiyatlari an'anaviy dizayn, o'ziga xos konstruksiyalar va mikroiqlimga innovatsion yondashuvni o'zida mujassam etgan. Islom me'morchiligi ko'plab mintaqalar va davrlarni qamrab olgan boy va xilma-xil tarixga ega va u Islom madaniy va badiiy an'analari bilan aloqasini saqlab, rivojlanishda davom etmoqda. Toshkent, Samarqand, Buxoro va Xiva shaharlari Imom hazratlari, Registon, Lyabi xaus va Ichan-qal'a kabi ajoyib me'moriy ansambllari bilan mashhur.

19-asr oxiri - 20-asr boshlarida turar-joy arxitekturasi oddiy o'zbek fuqarolariga qarata boshladi. Kundalik binolar tarixiy o'tmishni, shuningdek, mintaqaning mahalliy va zamonaviy sharoitlarini aks ettiradi. Misol uchun, Buxorodagi uy yopiq bo'lishi va ko'cha

shovqinidan va changdan ajratilgan bo'lishi mumkin. Uning izolyatsiyalangan joylari iqlimga mos ravishda qurilishi mumkin, bu issiqlik va sovuqqa mos keladigan noyob mikroiklimni yaratadi. Yana bir misol Xivada uylarda qulay mikroiklim yaratish uchun shamolga ochiq baland ayvon mavjud. Farg'onada uylarda surma devor va panjurlar bo'lib, ular ko'pincha bo'shliqlar, ganch (yog'och me'morlik) va boshqa elementlar bilan bezatilgan. Qurilishning soddaligiga qaramay, butun mamlakat bo'ylab turar-joy arxitekturasi ko'pincha oqilona, ammo baribir islom madaniyatining o'ziga xosligini namoyish etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. M. S. Bulatov "O'rta Osiyo me'morchiligida geometrik uyg'unlashuv IX-XV asrlar" "Nauka" nashriyoti Sharq adabiyoti bosh tahririyati Moskva 1988 yil.
2. Rashid Kalvir Xojatilla "Tashkil etish va joylashtirish Eronning an'anaviy masjidining fazoviy tuzilishi, mihrab ivan gumbazi" Moskva 2008 yil
3. O.A. Suxarev "Buxoro xonligi tarixi haqida" (Tarixiy-etnografik ocherklar) O'zbekiston SSR Fanlar akademiyasi nashriyoti – Toshkent: 1958 yil.
4. Yunusova G. S. Abdulqodir G'iloniyning inson va inson haqidagi qarashlari tushunchalar // Nazariy va amaliy fanlar. – 2018. – yo'q. 9. - B. 176-178.
5. Yunusova G. S. Abdulqodir G'iloniyning inson va inson haqidagi qarashlari tushunchalar // Nazariy va amaliy fanlar. – 2018 yil.
6. Yunusova, G. (2021). Abdulqodir G'iloniy va qodiriy ta'limoti. IIUM Muhandislik jurnali. (Scopus) Onlayn nashr: 15 dekabr.
7. Voronin V. L. Zarafshon tepaliklarining xomashyo minoralari. Tojik SSR fanlar akademiyasining materiallari. T. sxx. 1960.
8. Jahon arxitektura tarixi. 8-jild. M. 1968 yil.
9. Giyasiddin Jamshid Koshiy. Arifmetikaning kaliti aylana haqida risola. M. 1956 yil.
10. Masson M. E. O'rta Osiyo minoralari haqida qisqacha tarixiy ma'lumot 1933 yil.
11. Voronin L. N. Sharq me'morchiligidagi minora tipidagi inshootlar va ularning genezisi. Saia asarlari. qopqoq I. T. 1937 yil.
12. Voronin V. L. Zarafshon tepaliklarining xomashyo minoralari. Tojik SSR fanlar akademiyasining materiallari. T. sxx. 1960.